

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
„ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА”

КОТОВА Олена Володимирівна

УДК [378.011.3 – 051: 796] (043.3)

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО
ВИХОВАННЯ ДО ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ
У СТАРШІЙ ШКОЛІ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Луганськ – 2011

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Ротерс Тетяна Тихонівна,
Державний заклад „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”,
завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Шиян Богдан Михайлович,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
завідувач кафедри теоретичних основ і методики фізичного виховання;

кандидат педагогічних наук, доцент
Рудіна Ольга Михайлівна,
Луганський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, проректор з наукової роботи/

Захист відбудеться 22 червня 2011 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.053.01 у Державному закладі „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” за адресою: 91011, м. Луганськ, вул. Оборонна, 2, ауд. 376.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (91011, м. Луганськ, вул. Оборонна, 2).

Автореферат розіслано 20 травня 2011 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. І. Черв'якова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Одним з пріоритетних напрямків державної освітньої політики України є професійна підготовка педагогів, і в першу чергу майбутніх учителів фізичного виховання. Це зумовлено суттєвими змінами, що відбулися в українському суспільстві, а саме: спрямованістю на покращення стану здоров'я, рівня фізичного розвитку та фізичної підготовленості молодого покоління з урахуванням сучасних тенденцій удосконалення освітньо-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах.

Сьогодні пріоритетним напрямком державної політики в розвитку старшої школи є її спрямованість на профільне навчання, інтеграцію загальної й допрофесійної освіти. У Концепції профільного навчання зазначено, що нові цілі шкільної освіти зумовлюють необхідність подальшого вдосконалення вищої педагогічної освіти й системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, підготовки вчителів фізичного виховання з метою забезпечення профільного навчання в старшій школі саме за спортивним напрямком. Усе це вимагає того, що майбутні вчителі фізичного виховання повинні орієнтуватися не лише в змісті фахових дисциплін, але й уміти організовувати навчальну діяльність старшокласників відповідно до обраного спортивного профілю, формувати в школярів інтерес до фізкультурно-оздоровчих занять, спортивно-масових заходів, дбайливого ставлення до здоров'я; засвоєння системи знань про фізичну культуру, її зв'язок з фізичним вихованням і спортивною підготовкою в умовах подальшого професійного самовизначення.

Аналіз наукової літератури свідчить про різні підходи до розв'язання завдань підвищення рівня підготовки вчителів фізичного виховання: удосконалення спортивно-педагогічної підготовки спеціалістів висвітлювали В. Волков, М. Герцик, Ю. Железняк та ін.; теоретико-методологічні засади професійної підготовки вчителів фізичного виховання розглядали В. Іващенко, О. Мозговий, Л. Сущенко, Б. Шиян, В. Ялович та ін.; підвищення якості фахової підготовки майбутніх учителів фізичного виховання досліджували Л. Кравченко, О. Куц, В. Лук'яненко, О. Федик та ін.; формуванню особистості вчителя фізичного виховання приділяли увагу М. Данилко, В. Дехтяр, Н. Зубанова, А. Цьось та ін. У колі наукових пошуків можна також виокремити дисертаційні праці, які стосуються власне орієнтації учнівської молоді на професію вчителя фізичного виховання (О. Вацеба, А. Огністий, Л. Чеханюк та ін.), формування в студентів як майбутніх фахівців готовності до роботи з фізичного виховання (О. Богініч, О. Кузнецова, Н. Мацкевич, О. Петунін та ін.).

Досліджуючи проблему професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, науковці наголошують на важливості розробки її теоретичних та методичних аспектів (Б. Ведмеденко, Т. Круцевич, Т. Ротерс, Б. Шиян та ін.), пошуку шляхів формування професійних умінь і навичок у студентів факультетів фізичного виховання (Н. Зубанова, О. Петунін), визначення психолого-педагогічних особливостей професійної підготовки студентів до спортивно-педагогічної діяльності (Г. Ложкін, О. Федик), розвитку педагогічних здібностей у майбутніх учителів фізичного виховання (Л. Головата, М. Кричфалуший, В. Ялович та ін.), використання диференційованого підходу (А. Цьось), активізації самостійної роботи студентів (В. Наумчук, Т. Овчаренко та ін.).

Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання висвітлено багатьма авторами в різних напрямках: вивчення структури професійних якостей і здібностей (Н. Бурлакова, Н. Волкова, О. Солтик, В. Ялович та ін.); формування професійних умінь майбутніх фахівців під час навчання у вищих навчальних закладах (Л. Головата, О. Рудіна, О. Федик та ін.).

Профільне навчання розглядається сьогодні як багатобічний комплексний засіб підвищення якості, ефективності й доступності загальної освіти, яка дозволяє за рахунок змін у структурі, змісті, організації освітнього процесу й диференціації більшою мірою враховувати інтереси, схильності й здібності тих, хто навчається, створювати можливості для орієнтації освіти старшокласників відповідно до їхніх професійних інтересів і намірів щодо продовження освіти.

Дослідженню різних аспектів профільного навчання в загальноосвітніх школах присвячено праці Н. Бібік (вихідні теоретичні поняття концепції профільного навчання), А. Бойко (дидактичні засади профільного навчання в загальноосвітній школі), С. Вольянської (програмно-цільові проекти), А. Самодрина (організація діяльності профільно-диференційованих шкіл), Н. Шиян (особливості реалізації Концепції профільного навчання в умовах сільської школи), О. Єгорова (організація профільного навчання в зарубіжній школі) та ін. Питання упровадження профільного навчання за спортивним напрямом у процесі вивчення фізичної культури в старшій школі висвітлено в дослідженнях М. Зубалія, Л. Іванової, І. Латипова та ін. Однак проблемі підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі до теперішнього часу не приділялося належної уваги.

Аналіз ступеня дослідженості проблеми та практики підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ВНЗ до профільного навчання в старшій школі дозволяє визначити *суперечності* між: вимогами сучасного

суспільства до організації та здійснення профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком і відсутністю технології підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі; потенційними можливостями профорієнтаційної роботи в процесі профільного навчання в старшій школі та недостатньою розробленістю теоретичних і практичних аспектів цього питання в процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання.

Визначені суперечності дозволили сформулювати проблему вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, що й зумовило вибір теми дисертаційної праці: **„Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну працю виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри теорії та методики фізичного виховання Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” за темою „Теорія і методика профільного навчання за спортивним напрямком у старшій школі в умовах безперервної освіти” (державний реєстраційний номер 0108U002431). Тему дисертації затверджено Вченою радою Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 2 від 1 листопада 2005 р.) та погоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 7 від 25 вересня 2007 р.).

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження – технологія підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі.

Мета дослідження – розробити, теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити технологію підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні того, що процес підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком буде більш ефективним, якщо впровадити в навчальний процес ВНЗ розроблену технологію, яка: базується на взаємодії й послідовній реалізації мотиваційно-цільового, теоретико-методичного, рухового, проектувального компонентів підготовки до профільного навчання; сприяє єдності теоретичної й практичної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі; забезпечує

підготовленість студентів до реалізації програми з фізичної культури учнів 10 – 11 класів профільного рівня .

Відповідно до мети й гіпотези дослідження визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати в педагогічній науці проблему підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до професійної діяльності, зокрема профільного навчання.

2. Розкрити сутність профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком.

3. Дослідити стан підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання за спортивним напрямком у практиці вищих навчальних закладів.

4. Розробити та теоретично обґрунтувати технологію підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком.

5. Експериментально перевірити ефективність технології підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять положення та висновки фундаментальних теорій і концепцій: формування фізичної культури особистості (В. Бальсевич, Л. Лубишева); концептуальні положення щодо професійної підготовки вчителя фізичного виховання (Ю. Железняк, Р. Карпюк, О. Мороз, Т. Ротерс, Л. Сущенко, Б. Шиян); загальнотеоретичні й методологічні положення професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання (Г. Генсерук, Н. Зубанова, С. Канішевський, В. Корнілов, О. Куц, Л. Сущенко); Концепції профільного навчання в старшій школі (С. Вольянська, С. Ковпак, І. Латипов, І. Лікарчук, О. Мельник, С. Начинська, Н. Шиян); теоретичні засади викладання профільних курсів (Д. Єрмаков, М. Зубалій, Л. Іванова, О. Кузнецова, О. Лакіза, Н. Новожилова, В. Орлов, О. Петунін, В. Фідельський, О. Яворук; технологічного підходу до навчання (В. Беспалько, В. Бондар, А. Забора, В. Монахов, О. Онаць, Г. Селевко, В. Шандригось); диференційованого підходу в процесі професійної підготовки вчителя фізичної культури (М. Бурда, В. Клаус, Ф. Освальд, А. Цьось); положення організації навчального процесу у ВНЗ на основі застосування фітнес-технологій (М. Булатова, М. Волков).

У процесі дослідження було використано такі **методи**: *теоретичні* – аналіз наукової літератури та нормативної документації вищих навчальних закладів, який надав можливість визначити теоретико-методологічні засади дисертаційної роботи й охарактеризувати сучасний стан розробленості проблеми дослідження; узагальнення та систематизація

концептуальних положень педагогічної науки з метою обґрунтування технології підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання за спортивним спрямуванням; моделювання для розробки моделі підготовки вчителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі; *емпіричні*: експертне оцінювання з метою визначення впливу різних чинників організації навчального процесу на якість фахової підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищому навчальному закладі; спостереження, анкетування, тестування з метою з'ясування стану підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання за спортивним напрямком у старшій школі; педагогічний експеримент для перевірки ефективності запропонованої технології підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком; *методи математичної статистики* (коефіцієнт рангової кореляції Спірмена та Кендела, критерій Пірсона χ^2) для визначення статистичної значущості отриманих у ході експерименту результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося протягом 2004 – 2010 років на базі Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Запорізького національного університету, Бердянського державного педагогічного університету. Усього в дослідженні взяли участь 279 студентів спеціальності „Фізичне виховання”, 26 викладачів спортивно-педагогічних дисциплін ВНЗ та 57 учителів фізичної культури загальноосвітніх навчальних закладів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що: *уперше* розроблено й теоретично обґрунтовано технологію підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком, яка базується на взаємодії мотиваційно-цільового, теоретико-методичного, рухового, проєктувального компонентів; передбачає інтеграцію теоретичної й практичної підготовки до профільного навчання в старшій школі; забезпечує підготовленість студентів до реалізації програми з фізичної культури в старших класах профільної школи; *дістали подальшого розвитку* наукові уявлення про зміст професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; сутність профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком; критерії та показники оцінювання якості підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком; *удосконалено* форми та методи спортивно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до

профільного навчання в старшій школі на основі розробки відповідного навчально-методичного забезпечення її компонентів.

Практичне значення результатів дослідження полягає в їх достатній готовності до впровадження в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів: розроблено навчально-методичне забезпечення технології підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком, що складається з авторського курсу „Основи теорії і методики фізичного виховання учнів 10 – 11 класів на профільному рівні”; програми спецкурсу для студентів „Аеробіка з методикою викладання”, орієнтованого на підготовку з гімнастичного профілю та методичних рекомендацій для викладачів і студентів щодо його використання.

Матеріали й результати проведеного дослідження можуть бути використані в процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах різного рівня акредитації, у системі післядипломної педагогічної освіти на курсах підвищення кваліфікації вчителів фізичного виховання, у навчально-виховній практиці вчителів фізичного виховання профільних класів ЗОШ, у процесі проведення профорієнтаційної роботи зі старшокласниками, самоосвітній діяльності студентів спеціальності „Фізичне виховання”.

Основні положення та результати дисертаційної роботи **впроваджено** в навчальний процес Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 06/1804 від 06.10.2009 р.), Інституту фізичного виховання і спорту Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (довідка № 1/3459 від 25.11.2009 р.), Бердянського державного педагогічного університету (№ 1/367 від 15.11.2009 р.), факультету фізичного виховання Запорізького національного університету (довідка № 063/1 від 30.09.2009).

Особистий внесок здобувача в роботі, опублікованій у співавторстві, полягає в розробці практичних рекомендацій щодо підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком, у представленні результатів статистичної обробки експериментальних матеріалів дослідження стану підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися й обговорювалися на науково-практичних конференціях різного рівня: *Міжнародних* – „Молода спортивна наука

Україні” (Львів, 2003; 2005), „Духовність, спорт, культура, мистецтво і гуманізм в сучасному світі” (Донецьк, 2004; 2005), „Фізична культура, спорт та здоров’я нації” (Вінниця, 2004; 2009); *Всеукраїнських*: „Фізичне виховання, спорт і культура здоров’я у сучасному суспільстві” (Луцьк, 2002), „Художня освіта і естетичне виховання молоді” (Луганськ, 2008). Результати дисертаційної роботи отримали позитивну оцінку на регіональному та Всеукраїнському науково-практичному семінарах „Актуальні проблеми фізичного виховання школярів: теорія і практика” (Луганськ, 2008, 2009) для вчителів фізичної культури та керівників міських і районних методичних об’єднань; на засіданнях кафедри теорії і методики фізичного виховання та спортивних дисциплін Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького та кафедри теорії і методики фізичного виховання Інституту фізичного виховання і спорту Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”.

Публікації. Основні положення й висновки дисертаційної роботи відображено у 12 публікаціях (з них 11 – одноосібні), зокрема 5 статей у наукових фахових виданнях. Результати дослідження представлено в колективній монографії „Актуальні питання фізичного виховання учнівської молоді: теорія та практика”.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів і висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури (240 найменувань), 4 додатків на 49 сторінках; містить 14 таблиць, 13 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 249 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, її актуальність; визначено об’єкт, предмет, мету та завдання дисертаційної роботи; розкрито теоретико-методологічні засади, методи дослідження; сформульовано гіпотезу й висвітлено наукову новизну й практичне значення; подано інформацію щодо апробації та впровадження отриманих результатів.

У першому розділі – „**Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання**” – представлено аналіз наукової та навчально-методичної літератури щодо підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі, розкрито сутність профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком, розроблено модель підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком.

Аналіз літературних джерел (О. Вацеба, Б. Ведмеденко, М. Герцик, О. Куц, В. Папуша, Б. Шиян, А. Черноштан та ін.) засвідчив, що успішність професійно-педагогічної діяльності майбутніх учителів фізичного виховання визначається ефективним поєднанням теоретичної, методичної, технічної та фізичної підготовки, що надає можливість удосконалити основні *компоненти підготовки*, без засвоєння яких неможливо на високому рівні виконувати професійні обов'язки в загальноосвітній школі. *Теоретична* підготовка спрямована на формування системних психолого-педагогічних, медико-біологічних знань та фундаментальних і прикладних знань з теорії, методики та історії фізичної культури й спорту. *Методична* – надає можливість сформувати в студентів як майбутніх фахівців професійні вміння й навички проведення різних форм занять з фізичної культури. *Технічна* – передбачає володіння технікою виконання фізичних вправ різного рівня складності та їхньою руховою структурою. *Фізична* підготовка спрямована на розвиток основних рухових якостей майбутніх учителів фізичного виховання для засвоєння змісту спортивно-педагогічних дисциплін. Зазначені компоненти становлять підґрунтя процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі.

На підставі досліджень І. Латипова, Л. Липової, В. Лук'яненко, С. Начинської та ін. установлено, що підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання за спортивним напрямком включає формування спеціальних знань, рухових умінь та навичок, необхідних для вирішення завдань профільного навчання старшокласників за конкретним навчальним профілем. Особливого значення в цьому процесі набуває формування в студентів мотивації до оволодіння теорією й методикою профільного навчання, що дозволяє глибоко осмислювати завдання фізичного виховання, добирати фізичні вправи відповідно до того чи того виду спорту, розв'язувати складні навчально-виховні ситуації, що виникають на уроці фізичної культури, проектувати спортивно-масову та фізкультурно-оздоровчу роботу в загальноосвітніх навчальних закладах.

Узагальнення теоретико-методологічних засад підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання на підставі аналізу досліджень Н. Бібік, С. Вольянської, Л. Іванової, С. Ковпака, П. Лернер, І. Лікарчука, С. Начинської, Н. Шиян та ін. дозволило визначити, що в змісті професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання необхідною умовою є підвищення рівня спортивної майстерності за обраним видом спорту (гімнастика, аеробіка, волейбол та ін.).

Сутність профільного навчання за спортивним напрямком становлять такі теоретичні положення: навчальний процес базується на концептуальних засадах профільного навчання, яке спрямоване на врахування потреб ринку праці, інтересів і здібностей учнів до різних видів професійної діяльності, орієнтується на вибір навчального профілю, індивідуальні особливості особистості школяра; завдання профільного навчання за спортивним напрямком передбачають підвищення рівня фізичної підготовки школярів відповідно до визначеного профілю навчання; зміст профільної підготовки включає засвоєння учнями профільних класів знань, опанування руховими вміннями й навичками з фізичної культури, формування здорового способу життя шляхом систематичного використання засобів фізичного виховання; розширює зміст предмета „Фізична культура” (фізкультурно-оздоровча, спортивна та профільно зорієнтована діяльність).

Доведено, що профільне навчання старшокласників за спортивним напрямком базується на таких видах підготовки: теоретична, фізична (загальна та спеціальна), технічна, тактична відповідно до обраного виду спорту, що надає можливості підвищити фізичний розвиток і стан здоров'я школярів, а також сприяє профорієнтації школярів, адаптації до навчання у ВНЗ, майбутньої професійної діяльності.

Узагальнення наукових положень з теорії і методики фізичного виховання стало підставою для висновку, що основою профільного навчання за спортивним напрямком є гімнастичний профіль, який найбільшою мірою сприяє формуванню рухової функції; усебічному гармонійному розвитку рухового апарату й усіх систем організму; вихованню свідомого ставлення до фізкультурних занять, формуванню здорової особистості та, як наслідок, надає різнобічну підготовку для оволодіння різними видами спорту (Г. Ващенко, М. Горбенко, О. Дубогай, Б. Пангелов, О. Петунін, Ю. Усачов, Н. Фролова та ін.).

Аналіз наукових здобутків Л. Чеханюк, О. Яворука, В. Яловики та ін., врахування змісту освітньо-кваліфікаційної характеристики та освітньо-професійної програми, особливостей фахової підготовки й специфіки профільного навчання за спортивним напрямком у загальноосвітніх школах дозволив розробити модель підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком, яка передбачає визначення мети, завдань, принципів, змісту, форм, методів і становить основу технології підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі, що набула подальшої експериментальної перевірки.

Результатом підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання постає підготовленість студентів до реалізації програми з фізичної культури для учнів 10 – 11 класів спортивного профілю, що забезпечується засвоєнням майбутніми вчителями фізичного виховання теоретико-методичних знань, сформованістю рухових навичок, опануванням проєктувальними та профорієнтаційними вміннями. *Теоретико-методичні знання* відображають спрямованість навчальних предметів не тільки на фахову підготовку, а й на засвоєння концептуальних засад профільного навчання в загальноосвітній школі (мета й принципи організації профільного навчання, структура профільного навчання, форми організації та умови реалізації концепції профільного навчання). Формування *рухових навичок* спрямовано на розширення рухового досвіду та рівня технічної підготовки, що притаманні фізкультурно-спортивним заняттям з обраного виду спорту. *Проєктувальні вміння* передбачають проєктування навчальних програм для профільних класів за спортивним спрямуванням, виходячи зі своїх професійних можливостей і особливостей класу учнів. *Профорієнтаційні вміння* виявляються в здатності вчителя фізичного виховання проводити діагностику, корекцію, розвиток і задоволення інтересів і потреб учнів старшої школи за спортивним напрямком, що узгоджуються з потребами суспільства.

У другому розділі – **„Розробка та експериментальна перевірка технології підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі”** – представлено результати аналізу стану підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання; розроблено та експериментально перевірено технологію підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком; розкрито перебіг та результати формувального експерименту.

Вивчення стану підготовленості майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання старшокласників за спортивним спрямуванням потребувало розв’язання такого дослідницького завдання, як визначення її критеріїв та показників.

Відповідно до компонентів моделі встановлено такі *критерії та показники* підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання за спортивним напрямком у старшій школі: *теоретико-методичний* (теоретичні знання з теорії і методики фізичного виховання та спортивно-педагогічних дисциплін; уміння науково обґрунтувати мету, завдання профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком; уміння аналізувати техніку вправ, визначати та

виправляти помилки); *руховий* (оволодіння технікою вправ аеробіки, знання основ техніки вправ з аеробіки, уміння реалізувати танцювальну аеробіку в процесі викладання курсу за вибором); *проектувальний* (уміння проектування навчальних програм для профільних класів за спортивним спрямуванням; здатність до застосування комп'ютерних технологій у процесі професійної діяльності, уміння планувати та проводити профорієнтаційну роботу).

Відповідно до визначених критеріїв та показників здійснено змістовне наповнення рівнів підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком: *високий, середній, низький*.

Високий рівень характеризується ґрунтовними теоретико-методичними знаннями з теорії і методики фізичного виховання та спортивно-педагогічних дисциплін з урахуванням відповідного навчального профілю; здатністю здійснювати проектувальну діяльність з розробки навчальних програм та відповідного навчально-методичного забезпечення викладання дисциплін профільного навчання за спортивним напрямком на творчому рівні; вільним володінням технікою виконання музично-ритмічних вправ. *Середньому рівню* притаманні такі ознаки: обсяг засвоєних студентами теоретико-методичних знань дозволяє успішно виконувати типові завдання та функції професійної діяльності; базові рухові вправи (за гімнастичним напрямком) в основному засвоєні, але недостатньо використовуються на практиці; проектувальна діяльність здійснюється на репродуктивному рівні. *Низький рівень* підготовки студентів характеризується наявністю обмеженого кола теоретико-методичних знань, що забезпечує прийняття студентами лише стереотипних рішень щодо розв'язання професійних завдань, пов'язаних з профільним навчанням, а практична їх реалізація передбачає допомогу з боку викладача; недостатнім рівнем володіння технікою виконання музично-ритмічних вправ;

Дослідження на констатувальному етапі експериментальної роботи здійснювалося із залученням учителів фізичної культури загальноосвітніх навчальних закладів міст Луганська, Мелітополя, Ровеньок, Краснодона, Запоріжжя та студентів IV курсу спеціальності „Фізичне виховання” Луганського національного університету імені Тараса Шевченка і Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Установлено, що в майбутніх учителів фізичного виховання переважає низький рівень підготовки до профільного навчання за спортивним напрямком і характеризується обмеженими теоретико-

методичними знаннями з профільного навчання, недостатнім рівнем володіння технікою вправ аеробіки, нерозвиненістю проєктувальних умінь розробляти навчальні програми та методичне забезпечення профільних курсів для старшої школи. Це пов'язано з недостатньою теоретичною й методичною розробкою змісту, форм та методів професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання старшокласників за спортивним спрямуванням, зокрема її технологічного компонента. Разом з тим, результати анкетування переконливо показують, що 78% студентів вважають таку підготовку вкрай необхідною.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили також, що переважна кількість опитуваних учителів фізичного виховання (67,5%) зі стажем роботи від 5 до 15 років визначили свій рівень професійної підготовки до профільного навчання за спортивним напрямком як частковий, що потребує суттєвого підвищення.

На підставі моделі підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком і даних констатувального експерименту, а також з урахуванням положень Концепцій профільного навчання в галузі фізичної культури І. Латипова та Концепції взаємодії фізичного й естетичного розвитку особистості школярів Т. Ротерс було теоретично обґрунтовано й розроблено технологію підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком.

Упровадження технології спрямовувалося на реалізацію мотиваційно-цільового, теоретико-методичного, рухового, проєктувального компонентів та передбачало єдність теоретичної й практичної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі на *змістовно-підготовчому, операційно-діяльнісному, творчо-пошуковому етапах*. Результатом ефективності застосування експериментальної технології є підготовленість студентів до реалізації програми з фізичної культури для учнів 10 – 11 класів (спортивний профіль).

На *змістовно-підготовчому етапі* реалізації розробленої технології (I – III курси) передбачалося формування інтересу до профільного навчання, засвоєння студентами теоретико-методичних знань, рухових навичок щодо реалізації профільного навчання за спортивним напрямком у старшій школі, що здійснювалося в процесі вивчення таких фахових дисциплін, як: „Теорія і методика фізичного виховання”, „Музично-ритмічне виховання”, „Гімнастика з методикою викладання”. При цьому зосереджено увагу студентів на сутності профільного навчання за

спортивним напрямком, оволодінні технікою музично-ритмічних та гімнастичних вправ з акцентом на формування вмій проведення цих вправ під музичний супровід.

На операційно-діяльнісному етапі (IV курс) основну увагу приділено формуванню в студентів знань з теорії і методики фізичного виховання учнів 10 – 11 класів на профільному рівні та вмій щодо викладання профільних курсів у старшій школі за спортивним напрямком. На цьому етапі в процес професійної підготовки було впроваджено спецкурс „Аеробіка з методикою викладання” обсягом 20 годин та методичні рекомендації щодо його проведення.

Творчо-пошуковий етап реалізації технології передбачав подальше набуття студентами теоретико-методичних знань, проєктувальних умінь та рухових навичок, необхідних для здійснення профільного навчання в старшій школі в умовах педагогічної практики; оволодіння змістом авторського курсу „Основи теорії і методики фізичного виховання учнів 10 – 11 класів на профільному рівні” в умовах факультативної роботи студентів IV курсу вищих навчальних закладів.

Включення студентів в освітньо-виховний процес фізичного виховання школярів відповідно до специфіки профільного навчання за спортивним напрямком надало можливості реалізувати вміння з профорієнтаційної роботи зі старшокласниками, що включало організацію зустрічей з відомими спортсменами та вчителями фізичної культури, тренерами; проведення спортивних свят з показовими виступами майстрів спорту й майстер-класів; організацію екскурсій до спортивних баз факультетів фізичного виховання. Залучення студентів до безпосередньої співпраці з учнями та вчителями фізичного виховання під час педагогічної практики сприяло вдосконаленню їхніх професійних умінь, усвідомленню рівня власної підготовки до реалізації програми профільного навчання відповідно до своєї спортивної спеціалізації.

Таблиця 1

Динаміка підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі (кількість студентів у %)

Рівні підготовки до профільного навчання	Початок експерименту		Кінець експерименту	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Низький	54,8%	52,8%	31,6%	11,7%
Середній	27,2%	29,5%	39,2%	43,4%
Високий	17,9%	17,6%	29,2%	44,8%

Аналіз результатів порівняльного дослідження в контрольній та експериментальній групах дозволяють зробити висновок щодо переваг експериментальної роботи з упровадження розробленої технології. Загальні результати експериментального дослідження подано в таблиці 1.

Статистична значущість різниць показників контрольних та експериментальних груп визначалася в середовищі електронних таблиць MS Excel за допомогою критерію Пірсона χ^2 , що підтвердило статистичну значущість отриманих результатів.

При порівнянні динаміки зростання рівнів підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі контрольних і експериментальних груп наприкінці експерименту за критерієм Пірсона χ^2 ми отримали значущі відмінності за всіма компонентами (відповідно 9,578, 11,107, 48,510).

Таблиця 2

Порівняння рівнів підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі

Критерії підготовки	Порівняння	Емпіричне значення критерію Пірсона χ^2	Відмінності
Теоретико-методичний	КГ та ЕГ на кінець експерименту	9,578	Значущі
Руховий	КГ та ЕГ на кінець експерименту	11,107	Значущі
Проектувальний	КГ та ЕГ на кінець експерименту	48,510	Значущі

Аналіз результатів дослідження переконує, що впровадження експериментальної технології сприяє підвищенню ефективності підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком.

Висновки

1. У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове розв'язання наукової проблеми підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі, що виявляється в обґрунтуванні та експериментальній перевірці технології підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, яка сприяє підвищенню ефективності досліджуваного процесу.

2. На основі результатів аналізу наукової та навчально-методичної літератури доведено, що успішність професійно-педагогічної діяльності майбутніх учителів фізичного виховання визначається ефективним

поєднанням різних компонентів підготовки (теоретична, методична, технічна, фізична), без яких неможливо на високому рівні виконувати професійні обов'язки в загальноосвітній школі.

Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання за спортивним напрямком спрямована на формування спеціальних знань, рухових умінь та навичок, оволодіння теорією й методикою профільного навчання, що дозволяє глибоко осмислювати завдання фізичного виховання, підбирати фізичні вправи відповідно до обраного навчального профілю (гімнастика, аеробіка, волейбол та ін.), вирішувати складні навчально-виховні ситуації, що виникають на уроці фізичної культури, проектувати спортивно-масову та фізкультурно-оздоровчу роботу в загальноосвітніх навчальних закладах.

3. Сутність профільного навчання за спортивним напрямком полягає в тому, що навчальний процес базується на концептуальних засадах профільного навчання; визначає завдання профільного навчання за спортивним напрямком; розширює зміст предмета „Фізична культура”.

Основою профільного навчання за спортивним напрямком є використання гімнастичного навчального профілю, який найбільше сприяє формуванню рухової функції; усебічному гармонійному розвитку рухового апарату й усіх систем організму; вихованню свідомого ставлення до фізкультурних занять, формуванню здорової особистості та, як наслідок, надає різнобічну підготовку для оволодіння різними видами спорту.

Подано обґрунтовану модель підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком, яка передбачає визначення мети, завдань, принципів, змісту, форм, методів та становить основу експериментальної технології.

4. Констатувальний експеримент дав можливість визначити й охарактеризувати такі рівні підготовки до профільного навчання за спортивним напрямком майбутніх учителів фізичного виховання: високий становив у контрольній групі 17,9% студентів, а в експериментальній – 17,6%. Студенти, які мають цей рівень, показали вміння оптимально вирішувати завдання уроку фізичного виховання на профільному рівні, досконало володіння технікою вправ, наявність умінь проектування профільних курсів. Середній рівень підготовки до профільного навчання визначився практично однаковим між контрольною й експериментальною групами (відповідно 27,2% і 29,5%). У студентів цього рівня знання з теорії і методики фізичного виховання недостатньо міцні й систематизовані, базові рухові вміння з аеробіки в основному засвоєні, але недостатньо використовуються на практиці; студенти цього рівня

володіють певними вміннями з проектування профільних курсів. Низький рівень був визначений у 54,8% студентів контрольної групи та 52,8% – в експериментальній групі й характеризується обмеженістю теоретико-методичних знань, недостатнім рівнем рухової підготовки, відсутністю вмінь проектування профільних курсів.

5. Теоретично обґрунтовано технологію підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі, яка включає змістовні компоненти: мотиваційно-цільовий, теоретико-методичний, руховий, проектувальний; етапи – змістовно-підготовчий, операційно-діяльнісний та творчо-пошуковий, критерії ефективності: теоретико-методична, рухова, проектувальна підготовка та очікувальний результат – підготовленість студентів до реалізації програми з фізичної культури для учнів 10 – 11 класів профільного рівня.

6. Результати дослідження підтверджують ефективність запропонованої експериментальної технології підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі й засвідчують суттєву динаміку рівнів підготовки експериментальних груп порівняно з контрольними за визначеними критеріями та показниками. Так, якщо в контрольній групі низький рівень підготовки до профільного навчання суттєво не змінився (54,8% на початку експерименту та 31,6% наприкінці), то в експериментальній групі він зменшився майже вдвічі (з 52,8% до 11,7%). Порівняння результатів високого рівня контрольної групи (17,9% на початку експерименту і 29,2% наприкінці) та експериментальної груп (відповідно 17,6% і 44,8%) дозволяє зробити висновок про те, що більш високі показники підготовки до профільного навчання наявні в студентів експериментальної групи. Результати експерименту свідчать про статистично значущі відмінності (на рівні 0,05) у рівнях підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі: емпіричне значення критерію Пірсона χ^2 за компонентами (відповідно 18,886; 21,161; 13,722), що значно перевищує критичне значення 5,99.

Проведене дослідження не вичерпує всіх проблем підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі. Перспективною є розробка методики використання програми курсів за вибором за спортивною спеціалізацією студента в умовах педагогічної практики.

Основний зміст дисертації відображено в таких публікаціях:

1. **Котова Е. В.** К вопросу о современном состоянии профессиональной подготовки учителя физической культуры /

Е. В. Котова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Х., 2007. – № 6. – С. 160 – 164.

2. Котова О. В. Принципи організації профільного навчання у старшій школі / О. В. Котова // Освіта на Луганщині. – 2008. – № 1(28). – С. 52 – 55.

3. Котова О. В. Профільне навчання старшокласників в умовах сучасної школи : про підсилення антропологічних складових освіти / О. В. Котова // ПостМетодика. – Мелітополь, 2008. – № 7(84). – С. 329 – 333.

4. Котова О. В. Значення ритмічної гімнастики в естетичному вихованні молоді / О. В. Котова // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2009. – № 11(174). – С. 90 – 96.

5. Котова О. В. Підготовка майбутніх вчителів фізичної культури до профільного навчання у старшій школі / О. В. Котова, Т. Т. Ротерс // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Х., 2008. – № 6. – С. 142 – 144.

6. Котова О. В. Актуальні питання фізичного виховання учнівської молоді : теорія та практика : монографія / Т. Т. Ротерс, А. П. Полтавський, Ю. О. Штана, О. Ф. Очкалов, Ю. В. Драгнев, А. Г. Черноштан, О. І. Соколенко, О. І. Отравенко, В. І. Бабич ; за заг. ред. Т. Т. Ротерс. – Луганськ : Альма-матер, 2008. – 320 с. – С. 51 – 86.

7. Котова О. В. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до музично-ритмічної діяльності / О. В. Котова // Актуальні проблеми фізичного виховання в Україні. – Луганськ, 2008. – С. 37 – 40.

8. Котова О. В. Теоретичні аспекти профільного навчання в старшій школі / О. В. Котова // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. в галузі фіз. культ. та спорту. – Л., 2006. – № 10. – С. 139 – 141.

9. Котова О. В. Профільне навчання в старшій школі в умовах реформування освіти / О. В. Котова : Здоров'я і освіта : проблеми та перспективи : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. – Донецьк, 2006. – С. 173 – 174.

10. Котова Е. В. Технологические особенности подготовки будущих учителей физического воспитания в системе педагогического образования / Е. В. Котова // Розвиток наукових досліджень : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. – Полтава, 2007. – С. 64 – 66.

11. Котова Е. В. Физическое воспитание студенческой молодежи в системе высшего образования / Е. В. Котова // Матеріали III Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. – К., 2008. – С. 113 – 115.

12. Котова О. В. Аеробіка з методикою викладання : метод. рек. для студ. вищ. навч. закл. спец. „Фізичне виховання”. – Мелітополь : Вид-во

Мелітопольського держ. пед. ун-ту імені Богдана Хмельницького, 2010. – 52 с.

Котова О. В. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. – Державний заклад „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. – Луганськ, 2011.

Дисертацію присвячено проблемі підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі.

Проаналізовано проблему підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до професійної діяльності, зокрема профільного навчання, у науково-методичній літературі; розкрито сутність профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком; визначено стан підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання за спортивним напрямком у практиці вищих навчальних закладів. На підставі моделі підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком і даних констатувального експерименту розроблено та теоретично обґрунтовано технологію підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком. Наведено результати експериментальної перевірки технології підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі за спортивним напрямком та доведено її ефективність.

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання, профільне навчання, технологія підготовки до профільного навчання за спортивним напрямком, модель підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання.

Котова Е. В. Подготовка будущих учителей физического воспитания к профильному обучению в старшей школе. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко. – Луганск, 2011.

В диссертации исследуются теоретико-методологические основы проблемы подготовки будущих учителей физического воспитания к профессиональной деятельности, в структуре которой важное место занимает подготовка к профильному обучению в старшей школе.

Целью профильного обучения за спортивной направленностью является развитие физических качеств, совершенствование технико-тактических действий в выбранном виде спорта; воспитание бережного отношения к здоровью; усвоение системы знаний о физической культуре, ее связь с физическим воспитанием и спортивной подготовкой.

Сущность профильного обучения за спортивной направленностью заключается в том, что учебный процесс базируется на концептуальных основах профильного обучения; определяет задачи профильного обучения за спортивными направлениями; раскрывает содержание предмета „Физическая культура”.

Модель подготовки будущих учителей физического воспитания к профильному обучению в старшей школе за спортивной направленностью определяет цели, задачи, принципы, содержание, формы, методы и составляет основу экспериментальной технологии. Результат подготовки будущих учителей физического воспитания к профильному обучению выражается в подготовленности студентов к реализации программы по физической культуре для учащихся 10 – 11 классов профильного уровня и обеспечивается наличием теоретико-методических знаний, двигательных навыков, проектировочных и профориентационных умений.

На основании дифференцированного, интегративного и технологического подходов обоснована и разработана технология подготовки будущих учителей физического воспитания к профильному обучению в старшей школе. Компоненты экспериментальной технологии (теоретико-методическая, двигательная и проектировочная подготовка) включают диагностику мотивации подготовки к профильному обучению старшеклассников, организацию практического взаимодействия преподавателей и студентов, стремление к творчеству в процессе педагогической практики.

Экспериментальная технология включает изучение основ теории и методики физического воспитания на профильном уровне, организацию двигательной подготовки студентов, совершенствование упражнений по аэробике, составление планов профильных курсов по алгоритму спецкурса „Аэробика с методикой обучения”, использование навыков профориентационной работы как эффективного способа самоопределения старшеклассников на будущую профессию.

Определены уровни подготовки будущих учителей физического воспитания к профильному обучению в старшей школе (высокий, средний, низкий), которые оценивались по критериям (теоретико-методическая, двигательная, проектировочная подготовка) и показателям: умение обосновать цель и задачи профильного обучения, уровень овладения техникой аэробики, сформированность навыков проектирования профильных курсов.

Разработан и внедрён в учебно-воспитательный процесс спецкурс „Аэробика и методика преподавания”, подготовлены методические рекомендации,

направленные на совершенствование качества подготовки будущих учителей физического воспитания.

Ключевые слова: профессиональная подготовка будущих учителей физического воспитания, профильное обучение, технология подготовки к профильному обучению по спортивному направлению, модель подготовки будущих учителей физического воспитания.

Kotova O.V. Preparation of the future physical training teachers for specialized education in senior school. – Script.

Dissertation for receipt of candidate's degree in Education Sciences in specialty 13.00.04 – Professional education theory and methodology. – Public institution “Taras Shevchenko National University of Luhansk”. – Lugansk, 2011.

Dissertation covers the problem of preparation of future physical training teachers for specialized education in senior school.

The problem of preparation of future physical training teachers for professional activity, particularly for specialized education in methodological literature is analyzed; the essence of specialized education in senior school with sports bias is disclosed; the preparation state of future physical training teachers for specialized education in sports bias in practice of higher education institution is defined. On the basis of preparation model of the future physical training for specialized education in senior school with sports bias and on the basis of ascertaining experiment data the technology of the future physical training teacher's preparation for specialized education in senior school with sports bias is developed and theoretically grounded. The results of experimental verification of technology of the future physical training teacher's preparation for specialized education in sports bias are given and the technology effectiveness is proved.

Keywords: professional preparation of the future physical training teachers, specialized education, preparation technology for specialized education with sports bias, preparation model of future physical training teachers.